

บทที่ 2

ความทั่วไปและลักษณะของสิทธิยึดหน่วง

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงคำว่า“สิทธิยึดหน่วง”คนโดยทั่วไปส่วนใหญ่มักมีความเข้าใจว่า เรื่องที่เป็นผลให้บุคคลหนึ่งสามารถยึดถือทรัพย์สินของอีกบุคคลหนึ่งได้เป็นเรื่องสิทธิยึดหน่วงในทุกกรณี ซึ่งความจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ความเข้าใจดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งมาจากการเข้าใจคำว่า “สิทธิ”ในลักษณะของ“อำนาจ”เมื่อรวมกับ“ยึดหน่วง”ในลักษณะกิริยาอาการอย่างหนึ่งของการยึดถือหรือเหนี่ยวรั้งเอาไว้ เมื่อรวมกันจึงแปลได้ความดังกล่าว ความเข้าใจดังกล่าวนี้ตามหลักภาษาไทยถือว่าถูกต้อง อย่างไรก็ตามในทางกฎหมาย “สิทธิยึดหน่วง” ถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีหลักเกณฑ์ลักษณะและผลในทางกฎหมายเป็นการเฉพาะมิได้มีความหมายกว้างตามความเข้าใจดังกล่าวในข้างต้นแต่อย่างใด

2.1 สิทธิยึดหน่วงก่อนการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จากการศึกษาพบว่า คำว่า “สิทธิยึดหน่วง” นี้เป็นศัพท์กฎหมายที่เกิดขึ้นใหม่และเพิ่งมีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบันเท่านั้น(ฉบับพ.ศ.2468) อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าแนวความคิดในเรื่องสิทธิยึดหน่วงนี้มีอยู่ในกฎหมายไทยมานานแล้ว หากแต่ว่ากระจัดกระจายอยู่ในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ มิได้บัญญัติไว้เป็นหมวดหมู่ และมิได้เรียกชื่อว่าเป็นสิทธิยึดหน่วงชัดเจนอย่างเช่นในปัจจุบัน แม้แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 และบรรพ 2 ฉบับในปี พ.ศ. 2466 ก็ไม่ปรากฏว่ามีการบัญญัติหลักทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิยึดหน่วงไว้แต่อย่างใด คงได้แต่บัญญัติรับรองอย่างกว้างไว้ในภาค 5 ว่าด้วยสิทธิของเจ้าหนี้เหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ลักษณะ 1 สิทธิของเจ้าหนี้สามัญและเจ้าหนี้ปริมสิทธิหมวด 1

บทเบ็ดเสร็จทั่วไปมาตรา 377 และมาตรา 379* เท่านั้น อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ฉบับ พ.ศ. 2466 ดังกล่าวก็ได้ถูกยกเลิกไปโดยพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 ที่ได้ตรวจชำระใหม่ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468

กฎหมายเดิมของไทยที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินของลูกหนี้ในลักษณะของสิทธิยึดหน่วงอย่างเช่นในปัจจุบันนั้นก็มิได้อยู่บ้างเป็นบางเรื่อง แต่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นราย ๆ ไปอันมีลักษณะที่พอจะเทียบได้กับสิทธิยึดหน่วงตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่องในปัจจุบันที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้บางจำพวกสามารถยึดหน่วงทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ ส่วนผลที่ได้จากการมีสิทธิประเภทนี้นั้นบางกรณีเจ้าหนี้ก็สามารถบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินที่ยึดไว้ได้โดยตรง บางกรณีก็ต้องดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อบังคับชำระหนี้โดยคดีสามัญโดยทั่วไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพฤติการณ์เป็นกรณีไป และในการบังคับชำระหนี้ดังกล่าว หากเจ้าหนี้ได้ประโยชน์หรือทรัพย์สินไม่พอแก่การชำระหนี้ก็เป็นอันยุติเพียงแค่นั้น ซึ่งเป็นหลักที่ถือกันว่าเมื่อได้ทรัพย์สินใดของลูกหนี้ไว้แล้วก็จะเรียกประโยชน์ได้แต่เพียงเท่านั้นจะไปเอาทรัพย์สินอื่นอีกไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการตกลงกันไว้โดยมีข้อสัญญากำหนดไว้อย่างชัดแจ้ง¹ เช่น จำนำสิ่งของทำหนังสือสัญญากันไว้ว่าถ้าผู้รับจำนำต้องการเงินเมื่อใดผู้จำนำจะรับใช้ไม่ให้ขาดศาลฎีกาตัดสินว่าเป็นจำนำธรรมดาผู้จำนำไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบไปจากของที่ได้จำนำไว้* เป็นต้น

* ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับ พ.ศ. 2466

มาตรา 377 เมื่อบุคคลผู้ใดมีสิทธิตามกฎหมายที่จะยึดหน่วงเงินหรือทรัพย์สินที่มีใช้ของตนไว้ เจ้าหนี้แห่งเจ้าของเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะใช้สิทธิเหนือเงินหรือทรัพย์สินนั้นยังไม่ได้จนกว่าบุคคลผู้นั้นจะได้สละความหวงแหนหรือได้รับความพอใจในสิทธิที่มีตามกฎหมายนั้นแล้ว

มาตรา 379 อันว่าบุริมสิทธิก็ดี สิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ก็ดี ท่านว่าจะก่อตั้งเพื่อเป็นคุณประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายนอกจากที่กล่าวไว้ในกฎหมาย หรือให้ลวงล้ำจำกัดในกฎหมายนั้นหาได้ไม่

¹ พระสารสาสน์ประพันธ์, “ความสำคัญบางประการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิยึดหน่วง” บทบัญญัติ, เล่มที่ 6, ตอนที่ 11, (มีนาคม 2474), หน้า 845-846.

* คำพิพากษาฎีกาที่ 1119/2456

ตัวอย่างกฎหมายเดิมของไทยที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ในการที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้เป็นการเฉพาะราย เช่น กฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ 1 บังคับว่า โค กระบือ ของผู้ใดเข้าไปในนาของผู้อื่น เจ้าของนาผู้ได้รับความเสียหายสามารถยึดสัตว์นั้นไว้ได้ ต่อเมื่อได้ค่าเสียหายเบี้ยปรับแล้วจึงคืนเจ้าของไป² ซึ่งเป็นเรื่องสิทธิยึดหน่วงชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมายมูลเหตุที่เกิดมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ยึดไว้³

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้วินิจฉัยคดีโดยอาศัยความเกี่ยวข้องระหว่างหนี้กับทรัพย์สินเป็นเหตุให้เจ้าหนี้มีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ได้ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 41/117 วินิจฉัยว่า ปล่อยให้คนทำนาในใบจองของตนจะไถก็ได้ แต่ต้องใช้ค่าแรง⁴ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้ทำนาได้ลงทุนลงแรงไปกับที่ดินของผู้อื่นหากเจ้าของที่ดินจะเอาที่ดินคืนไปก็ต้องชดใช้ค่าที่ได้ทำประโยชน์หรือลงทุนลงแรงไปก่อน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 629/121 วินิจฉัยว่า ผู้ที่ได้ซ่อมแซมของมีอำนาจยึดของนั้นไว้จนกว่าจะได้รับค่าจ้างได้ ถึงแม้คนที่ได้เอาของนั้นมาซ่อมจะไม่ได้เป็นเจ้าของก็ดี⁵ คดีนี้หนี้ที่อ้างสิทธิยึดหน่วงมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินโดยตรง การได้ทรัพย์สินมาระหว่างผู้มอบกับผู้รับมอบก็เป็นการชอบด้วยกฎหมาย ผู้รับจ้างได้ลงทุนลงแรงไปเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น แม้จะมีได้ตกลงกันไว้ให้มีการยึดหรือผู้มอบหมายจะมีใช้เจ้าของก็ตาม เจ้าหนี้ก็สามารถอ้างสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นได้ นอกจากนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าในคดีนี้ เจ้าหนี้ยังสามารถอ้างสิทธิยึดหน่วงขึ้นใช้ยันต่อเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² กฎหมายราชบุรีเล่ม 1 หน้า 507.

³ พระสารสาสน์ประพันธ์, “ความสำคัญบางประการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิยึดหน่วง”
หน้า 846.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 848.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 849.

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาในเรื่องที่ไม่ถือว่ามีความเกี่ยวข้องระหว่างหนี้กับทรัพย์สิน⁶

คำพิพากษาฎีกาที่ 390/131 วินิจฉัยว่า เป็นหนี้กันอยู่ก่อน ภายหลังพบทรัพย์สินของลูกหนี้ จะยึดเอาไม่ได้กลายเป็นการ “ทำกฎหมายเสียเอง” โดยผลการ

คำพิพากษาฎีกาที่ 387/2458 วินิจฉัยว่า ทรัพย์สินเขาฝากไว้ตนจะยึดเอาไว้หักหนี้หรือเป็น ประกันหนี้ไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1090/2473 นายความยึดหน่วงเงินที่ผู้แพคดีนำไปชำระให้แก่ลูก ความของตนไว้เพื่อหักเป็นเงินค่าจ้างว่าความไม่ได้ เมื่อผู้แพคดีถูกฟ้องบังคับให้ชำระเงินอีก ดังนี้ผู้แพคดีฟ้องเรียกเงินคืนจากนายความนั้นได้

จากตัวอย่างบทบัญญัติของกฎหมายและคำพิพากษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแนวความคิด ในเรื่องสิทธิยึดหน่วงในลักษณะของอำนาจที่กฎหมายให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะยึดถือทรัพย์สินไว้จนกว่า จะได้รับชำระหนี้โดยอาศัยหลักความเกี่ยวข้องระหว่างหนี้กับทรัพย์สินนี้มีอยู่ในกฎหมายไทยมานาน แล้วเพียงแต่มิได้บัญญัติไว้ชัดเจนอย่างเช่นในปัจจุบันและมิได้เรียกว่าเป็นสิทธิยึดหน่วงโดยตรง โดยหลักสิทธิยึดหน่วงเหล่านั้นส่วนหนึ่งได้แฝงอยู่ในกฎหมายเฉพาะเรื่อง และอีกส่วนหนึ่งแฝงอยู่ใน คำวินิจฉัยของศาลที่ได้ตัดสินจากลักษณะของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นกรณีไป โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการชำระหนี้ระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้

2.2 สิทธิยึดหน่วงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สืบเนื่องมาจากกฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติรับรองเรื่องสิทธิยึดหน่วงไว้โดยตรง ซึ่งแม้แต่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับในปี พ. ศ. 2466 เดิมก็ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิยึด หน่วงอย่างชัดเจนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์อันว่าด้วยสิทธิยึดหน่วงนี้ได้มีบัญญัติใช้อยู่ ในกฎหมายของหลายประเทศแล้ว ในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปี พ. ศ. 2468 กรรมการร่างกฎหมายเห็นว่าควรบัญญัติเป็นหลักทั่วไปแยกไว้ให้ชัดเจน ดังนั้นจึงได้มีการบัญญัติหลักทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิยึดหน่วงไว้ในบรรพ 2 ว่าด้วยเรื่องหนี้ ลักษณะ 1 บทเบ็ดเสร็จ

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 849-853

ทั่วไป หมวด 2 ผลแห่งหนี้ ส่วนที่ 5 สิทธิยึดหน่วง ตั้งแต่มาตรา 241- 250* โดยในการร่างบทบัญญัติดังกล่าวได้มีการนำเอาประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาเป็นแบบในการร่างเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็ได้นำบางส่วนมาจากประมวลกฎหมายแพ่งสวิสและประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน กล่าวคือมาตรา 241 บัญญัติในทำนองเดียวกับมาตรา 295 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นและมาตรา 895 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 242 และมาตรา 243 บัญญัติในทำนองเดียวกับมาตรา 896 และมาตรา 897 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งสวิส และตั้งแต่มาตรา 244 ถึงมาตรา 250 บัญญัติในทำนองมาตรา 296 ถึงมาตรา 302 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น คงมีแต่มาตรา 249 เท่านั้นที่มีลักษณะคล้ายกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 273 วรรคท้าย*

จากที่มาของบทบัญญัติมาตรา 241-250 ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิยึดหน่วงทั่วไปของไทยมีลักษณะใกล้เคียงกับกฎหมายญี่ปุ่นและกฎหมายสวิสเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม J.E. de Becker ได้อธิบายว่ากฎหมายญี่ปุ่นเองก็มีที่มาจากกฎหมายเยอรมันและกฎหมายสวิสด้วย กล่าวคือ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 295 เทียบเคียงได้กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 273 และประมวลกฎหมายแพ่งสวิสมาตรา 895-896 ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 296 นั้นใกล้เคียงกับประมวลกฎหมายแพ่งสวิสมาตรา 895 ส่วนมาตราอื่นต่อจากมาตรา 296 เป็นต้นไปเทียบกับอะไรไม่ได้ยกเว้นเฉพาะมาตรา 301 เท่านั้นที่เทียบเคียงได้กับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 273 ตอนท้ายว่าด้วยการให้ประกันเป็นเหตุให้สิทธิยึดหน่วงระงับ⁷ อันแสดงให้เห็นว่ากฎหมายญี่ปุ่นก็ได้บัญญัติขึ้นโดยอาศัยกฎหมายของประเทศอื่น และมีกฎหมายเยอรมันปนอยู่ด้วย ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งสวิสเองตั้งแต่มาตรา 895-898 ก็ได้บัญญัติขึ้นโดยอาศัยหลักกฎหมายเยอรมันประกอบเช่นกัน⁸ ในการพิจารณาสิทธิยึดหน่วงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงควรต้องพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายของต่างประเทศดังกล่าววินิจฉัยประกอบด้วย ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมายไทยที่มีอยู่

*โปรดดูตัวบทประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในภาคผนวก ก.

*โปรดดูตัวบทประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน สวิสและญี่ปุ่นในภาคผนวก ข. ค. และ ง.

⁷ J.E. de Becker, The Principle and Practice of the Civil Code of Japan, (Washington D.C. : University of Publications of America Inc., 1979), p 823.

⁸ Charles Soldan, Le Code Federal des Obligation, 1900, pages 68 ets; Virgile Rossel, Code Civil, Suisse, 1921, pages 225-228. อ้างในพระสารสาสน์ประพันธ์, “ความสำคัญบางประการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิยึดหน่วง”, หน้า 22.

นอกจากสิทธิยึดหน่วงทั่วไปที่บัญญัติอยู่ในมาตรา 241-250 ดังกล่าวแล้วประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังมีบทบัญญัติในส่วนของเอกเทศสัญญาและส่วนอื่นที่ให้สิทธิยึดหน่วงแก่เจ้าหนี้บางประเภทสามารถยึดถือทรัพย์สินไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้เช่นเดียวกับสิทธิยึดหน่วงทั่วไปดังกล่าว เช่น สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของผู้ขายจนกว่าจะได้รับชำระราคาตามมาตรา 468 สิทธิยึดหน่วงของของผู้ขนส่งเพื่อเป็นประกันค่าระวางและค่าอุปกรณ์ตามมาตรา 630 สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของผู้รับฝากทรัพย์สินตามมาตรา 670 สิทธิยึดหน่วงเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินของแขกผู้มาพักของเจ้าสำนักโรงแรมตามมาตรา 679 สิทธิยึดหน่วงสินค้าของนายคลังสินค้าตามมาตรา 772 สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของตัวการที่อยูในการครอบครองของตัวแทนตามมาตรา 819 และสิทธิยึดหน่วงของผู้ครองอสังหาริมทรัพย์ซึ่งได้จับสัตว์ของผู้อื่นที่เข้ามาทำความเสียหายไว้เป็นประกันค่าเสียหายตามมาตรา 452 เป็นต้น บทบัญญัติเหล่านี้มีที่มาจากหลายที่และบางกรณีก็ให้ผลแก่เจ้าหนี้พิเศษมากกว่าสิทธิยึดหน่วงทั่วไปซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวในบทที่ 4 ต่อไป

2.3 ความหมายของสิทธิยึดหน่วง

เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยสิทธิยึดหน่วงที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้มีส่วนหนึ่งส่วนใดให้คำนิยามความหมายของ “สิทธิยึดหน่วง” ไว้คงมีมาตรา 241 เท่านั้นที่บัญญัติหลักเกณฑ์และลักษณะของสิทธิยึดหน่วงไว้อย่างกว้างว่า “ผู้ใดเป็นผู้ครองทรัพย์สินของผู้อื่นและมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งครองนั้นไซ้ ท่านว่าผู้นั้นจะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ก็ได้.....” ในที่นี้ผู้เขียนจึงขอยกคำอธิบายของนักนิติศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ความหมายของ “สิทธิยึดหน่วง” ไว้ดังนี้

พระสารสาสน์ประพันธ์ อธิบายว่า สิทธิยึดหน่วงเป็นความคุ้มครองชนิดหนึ่งซึ่งกฎหมายให้แก่บุคคลผู้ทรงสิทธิเป็น “เจ้าหนี้” ผู้ครองทรัพย์สินอื่นที่จะใช้อำนาจโดยผลการครอบครองสิ่งที่ลูกหนี้มีสิทธิอยู่เหนือมันๆ ไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ที่เกี่ยวกับ“ทรัพย์สิน”ที่ครอบครองนิติสัมพันธ์ที่อ้างจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับระหว่างเจ้าหนี้ ลูกหนี้ กับ ทรัพย์สินที่ยึดหน่วงไว้ คือต้องมีหนี้และหนี้ันั้นเกี่ยวกับฝ่ายผู้ยึดเป็นเจ้าหนี้และเกี่ยวกับฝ่ายผู้ทรงสิทธิเหนือทรัพย์สินเป็นลูกหนี้ และทรัพย์สินนั้นต้องเกี่ยวกับหนี้อีกด้วยประกอบกัน สิทธิยึดหน่วงเป็น “อำนาจ” ที่เจ้าหนี้ใช้การ

ครอบครองทรัพย์สินบางสิ่งของลูกหนี้หรือที่ลูกหนี้มีสิทธิอยู่เหนือเพื่อใช้ความยึดถือเป็นเครื่องมือบังคับในทางอ้อมให้ได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้ทั้งหลาย⁹

ศาสตราจารย์ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชอธิบายว่า สิทธิยึดหน่วง คือ สิทธิของเจ้าหนี้ผู้ครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้อันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น จนสิ้นเชิง ตัวอย่าง เช่น ก. เอารถยนต์ไปมอบไว้จำงให้ ข. ปรับเครื่อง เมื่อ ข. ทำการปรับเครื่องเสร็จแล้ว เกิดหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเกี่ยวกับรถยนต์ที่ครอบครองอยู่นั้น ข. มีสิทธิจะยึดหน่วงรถยนต์นั้นไว้ไม่ยอมให้ ก. หรือใครมาเอาไปได้จนกว่าตนจะได้รับชำระค่าจำงจนครบ¹⁰

ท่านยล ธีรกุล อธิบายว่าสิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิซึ่งผู้ครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น จะปฏิเสธไม่ยอมส่งทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของจนกว่าเจ้าของจะทำการชำระหนี้¹¹

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยสิทธิยึดหน่วงที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของนักนิติศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวโดยเห็นว่าสิทธิยึดหน่วงหมายถึงสิทธิหรืออำนาจชนิดหนึ่งที่กฎหมายให้แก่เจ้าหนี้ผู้ครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นและมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นสามารถยึดถือทรัพย์สินให้อยู่ในความครอบครองของเจ้าหนี้ต่อไปจนกว่าจะได้รับชำระหนี้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น ส่วนหลักเกณฑ์และผลของสิทธิยึดหน่วงจะมีเป็นประการใด เจ้าหนี้จะสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้แค่ไหนเพียงใด ผู้เขียนจะได้กล่าวในบทต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁹ พระสารสาสน์ประพันธ์, “ความสำคัญบางประการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิยึดหน่วง”, หน้า 842-843.

¹⁰ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527), หน้า 784-785.

¹¹ จิตติ ดิงศภัทย์ และ ยล ธีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 241 ถึงมาตรา 452, (กรุงเทพมหานคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2503), หน้า 1.

2.4 ลักษณะของสิทธิยึดหน่วง

2.4.1 สิทธิยึดหน่วงเป็นทรัพย์สิน

ในทางกฎหมายลักษณะทรัพย์สินถือว่า “อำนาจ” ของบุคคลที่จะใช้ต่อทรัพย์สินกับ “วัตถุ” ที่จะต้องรองรับการใช้อำนาจนั้น ๆ รวมอยู่ในความหมายของคำว่า “ทรัพย์สิน” แต่อำนาจที่บุคคลจะใช้ต่อทรัพย์สินอาจแยกเรียกว่า “ทรัพย์สิน” ส่วนวัตถุที่จะต้องรองรับการใช้ อำนาจแห่งทรัพย์สินโดยทั่วไปเรียกได้ว่า “ทรัพย์สิน”¹²

ลักษณะของทรัพย์สินโดยทั่วไปอาจสรุปได้ ดังนี้¹³

1. ทรัพย์สินมีวัตถุแห่งสิทธิเป็นทรัพย์สินโดยตรง เช่น ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ย่อมมีสิทธิใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกลงผล ติดตามเอาทรัพย์สินคืน และขัดขวางมิให้ผู้ใดสอดเข้า เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ผู้รับจำนองย่อมมีสิทธิบังคับจำนองเอาจากตัว ทรัพย์สินที่จำนองได้เสมอไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะตกไปอยู่ที่ผู้ใด
2. ทรัพย์สินจะเกิดขึ้นได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายเท่านั้น ดังจะเห็น ได้จากบทบัญญัติมาตรา 1298 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งบัญญัติว่า “ทรัพย์สิน ทั้งหลายนั้นท่านว่าจะก่อตั้งขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น”
3. ทรัพย์สินก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลทั่วไป ซึ่งหมายถึงบุคคลอื่นใดก็ตามย่อม มีหน้าที่ต้องงดเว้น ไม่ขัดขวางต่อการใช้ทรัพย์สินของเจ้าของทรัพย์สิน เช่น การจำยอม สิทธิ อาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน จำนองยอมตกติดไปกับตัวทรัพย์สินเสมอ บุคคลอื่นจะขัดขวางหรือไม่ยอม ให้ผู้ทรงสิทธิดังกล่าวใช้สอยหรือบังคับตามสิทธินั้นไม่ได้

¹² ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, อธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายลักษณะ ทรัพย์สิน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2528), หน้า 3.

¹³ บัญญัติ สุชีวะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ลักษณะทรัพย์สิน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท กรุงสยาม พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 54-57.

4. ทรัพย์สินที่มีลักษณะคงทนถาวรและไม่หมดไปเพราะการไม่ใช้ เช่น กรรมสิทธิ์ แม้จะไม่ใช้มานานเท่าใดก็ยังคงเป็นกรรมสิทธิ์อยู่ หรือจำนองย่อมติดไปกับตัวทรัพย์สินที่จำนองเสมอ

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิยึดเหนี่ยวไว้ในบรรพ 2 ว่าด้วยเรื่องนี้มีได้บัญญัติไว้ในบรรพ 4 ซึ่งว่าด้วยเรื่องทรัพย์สินอย่างเช่น กรรมสิทธิ์ ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเก็บกิน สิทธิเหนือพื้นดิน อันถือเป็นทรัพย์สินอย่างชัดแจ้ง อย่างไรก็ตามนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องตรงกันว่าสิทธิยึดเหนี่ยวถือเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากความเห็นของนักนิติศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้ให้ความเห็นไว้ว่า แม้สิทธิยึดเหนี่ยวตามมาตรา 241 จะเกิดแต่หนี้เพียงแต่เหตุเท่านั้นไม่หมายความว่าจำเป็นต้องมีลักษณะเป็นบุคคลสิทธิเสมอไปด้วย หลักสำคัญอยู่ที่ว่าจะเกิดจากมูลไหนด้วยประการใดก็ตาม ถ้าได้มาแล้วทำให้เกิดอำนาจในทรัพย์สินสามารถใช้ยันแก่คนทั้งหลายได้ไม่ใช่เป็นแต่ความผูกพันระหว่างคู่กรณี สิทธิยึดเหนี่ยวก่อให้เกิดอำนาจที่จะยึดเหนี่ยวทรัพย์สินไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ นอกจากนี้มาตรา 193/27 (มาตรา 189 เดิม) ยังแสดงให้เห็นว่าสิทธิยึดเหนี่ยวสามารถมีอยู่ได้ไม่จำกัดเวลาอันเป็นลักษณะของทรัพย์สินอย่างหนึ่ง จึงถือได้ว่าสิทธิยึดเหนี่ยวเป็นทรัพย์สินแม้จะมีได้นำมาบัญญัติรวมไว้ในบรรพ 4 ก็ตาม¹⁴

ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์ อธิบายว่า สิทธิยึดเหนี่ยวตามมาตรา 241 ไม่ใช่บุคคลสิทธิตามสัญญา แต่เป็นทรัพย์สินอันอยู่ในประเภทที่เรียกว่าเป็นอุปกรรมแห่งสิทธิในเรื่องหนี้ทำนองเดียวกับจำนอง จำน่า และบุริมสิทธิอย่างอื่น เกิดขึ้นได้แต่โดยบทบัญญัติของกฎหมาย สิทธิยึดเหนี่ยวไม่ก่อให้เกิดสิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้โดยบังคับเอาจากทรัพย์สินที่ยึดไว้ได้เองดุจจำนอง ไม่มีสิทธิดีกว่าที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินนั้นก่อนเจ้าหนี้อื่น นอกจากดอกผลของทรัพย์สินตามมาตรา 245¹⁵

¹⁴ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, อธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน, หน้า 102.

¹⁵ หมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 1313/2522 และ 1123/2525

ศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศรี ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพย์สิทธิมิได้มีแต่เฉพาะในบรรพ 4 ที่ว่าด้วยทรัพย์สิน อันได้แก่เรื่องกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภารจำยอม สิทธิอาศัยเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน และภารติดพันในอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น สิทธิอย่างอื่น เช่น สิทธิยึดหน่วง สิทธิจำนองก็เป็นทรัพย์สิทธิได้แต่สิทธิเหล่านั้นเกิดเนื่องจากสิทธิระหว่างบุคคลต่อบุคคลก่อนเป็นทรัพย์สิทธิที่แฝงอยู่ในบุคคลสิทธิ ไม่ใช่ทรัพย์สิทธิโดยเฉพาะเจาะจงนัก¹⁶

ศาสตราจารย์โสภณ รัตนกร อธิบายว่า สิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิอันเป็นประกันทำนองเดียวกับจำนำ จำนอง ซึ่งเป็นการประกันด้วยทรัพย์ สิทธิยึดหน่วงจึงถือว่าเป็นทรัพย์สิทธิชนิดหนึ่ง สามารถใช้ยันกับเจ้าหนี้อื่นและบุคคลทั้งหลายได้เหมือนกัน แต่ว่ามีลักษณะค่อนข้างจำกัด ที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในเรื่องทรัพย์สินเอามาบัญญัติไว้ในเรื่องนี้ ก็คงเป็นเพราะเป็นสิทธิของเจ้าหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้อย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะลูกหนี้ไม่ชำระทำนองเดียวกับสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้และเพิกถอนการจำนองนั่นเอง จะเห็นได้ว่าสิทธิของเจ้าหนี้ในทรัพย์ที่รับจำนำ จำนอง ซึ่งเป็นทรัพย์สิทธิก็ไม่ได้บัญญัติไว้ในเรื่องทรัพย์สิน แต่กลับไปบัญญัติไว้ในเรื่องเอกเทศสัญญาอยู่ต่อจากคำประกัน ซึ่งเป็นสิทธิอันเป็นอุปกรรมแห่งหนึ่งประเภทเดียวกัน¹⁷

ผู้เขียนเห็นว่าสิทธิยึดหน่วงเป็นทรัพย์สิทธิอย่างหนึ่งทั้งนี้ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. สิทธิยึดหน่วงมีทรัพย์สินที่ยึดหน่วงเป็นวัตถุแห่งสิทธิโดยตรง เมื่อเกิดสิทธิยึดหน่วงเหนือทรัพย์สินใดแล้ว เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นที่ยึดไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้
2. สิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นเองโดยผลของกฎหมายเมื่อมีข้อเท็จจริงเข้าตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้กล่าวคือเจ้าหนี้ต้องมีการครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมายและต้องมีหนี้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ตนอันเกี่ยวด้วยทรัพย์สินที่ครอบครอง ซึ่งผู้เขียนจะได้อธิบายถึงรายละเอียดของหลักเกณฑ์ดังกล่าวในบทที่ 4 ต่อไป และ

¹⁶ ประมุข สุวรรณศรี, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์, (กรุงเทพมหานคร: แสงสุทธิการพิมพ์, 2537), หน้า 5.

¹⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), หน้า 273.

3. สิทธิยึดหน่วงมีลักษณะคงทนถาวร สามารถอยู่ได้โดยไม่จำกัดเวลาและไม่หมดสิ้นไปเพราะการไม่ใช้ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 193/27* แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่กำหนดให้เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ได้ต่อไปจนกว่าจะได้รับชำระหนี้ แม้หนี้อันก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงนั้นจะได้ขาดอายุความแล้วก็ตาม

ส่วนเหตุผลที่สิทธิยึดหน่วงได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในเรื่องหนี้แทนที่จะบัญญัติไว้ในส่วนที่ว่าด้วยทรัพย์สินเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่นและสวิสซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวในบทต่อไปนั้น น่าจะเป็นเพราะสิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิที่เกิดจากหนี้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน จึงมีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่เป็นผลแห่งหนี้มากกว่าการเป็นการเป็นทรัพย์สินที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายโดยตรงอย่างเช่น กรรมสิทธิ์ หรือทรัพย์สินอื่นๆ ที่มีบัญญัติอยู่ในบรรพ 4

อนึ่งการที่สิทธิยึดหน่วงถือเป็นทรัพย์สินนั้นมิได้หมายความว่าเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงจะสามารถใช้อ้างต่อบุคคลทั่วไปได้โดยไม่จำกัด ทรัพย์สินหรืออย่างอื่น เช่น กรรมสิทธิ์ซึ่งมีขอบเขตใช้ได้อย่างกว้างขวางกล่าวคือ เจ้าของกรรมสิทธิ์สามารถใช้สอย จำหน่าย จ่าย โอน ได้ดอกผลติดตามเอาคืนและขัดขวางมิให้ผู้ใดสอดเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ตนมีกรรมสิทธิ์อยู่โดยมิชอบด้วยกฎหมายได้ อย่างไรก็ตามเจ้าของกรรมสิทธิ์อาจถูกจำกัดสิทธิของตนได้ในบางกรณี เช่น ไม่อาจใช้หลักกรรมสิทธิ์ซึ่งเป็นทรัพย์สินขึ้นอ้างเพื่อเอาทรัพย์สินของตนคืนจากบุคคลภายนอกผู้ซึ่งได้ทรัพย์สินมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริตตามมาตรา 1329 หรือไม่อาจเอาคืนจากบุคคลผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลหรือเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์สินในคดีล้มละลายตามมาตรา 1330 ได้ เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* มาตรา 193/27 ผู้รับจำนอง ผู้รับจำนำ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง หรือผู้ทรงบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้อันที่ตนได้ยึดถือไว้ ยังคงมีสิทธิบังคับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนอง จำนำ หรือที่ได้ยึดไว้ แม้ว่าสิทธิเรียกร้องส่วนที่เป็นประธานจะขาดอายุความแล้วก็ตาม แต่จะใช้สิทธินั้นบังคับให้ชำระดอกเบี้ยที่ค้างย่อนหลังเกินกว่าห้าปีขึ้นไปไม่ได้

2.4.2 สิทธิยึดหน่วงเป็นการประกันด้วยทรัพย์สิน

การประกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อาจจำแนกออกได้เป็น 2 กรณี¹⁸ คือ การประกันด้วยบุคคลและการประกันด้วยทรัพย์สิน

ก. การประกันด้วยบุคคล ได้แก่ คำประกัน หมายถึง การที่บุคคลภายนอกซึ่งไม่ใช่ตัวลูกหนี้ได้เข้าผูกพันตนต่อเจ้าหนี้โดยรับรองว่าหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตนจะเป็นผู้ชำระให้ การค้ำประกันด้วยบุคคลนี้ส่วนหนึ่งเกิดเนื่องจากการที่เจ้าหนี้มีความเชื่อมั่นในความสามารถหรือจำนวนทรัพย์สินของผู้ค้ำประกันว่าสามารถบังคับชำระหนี้ได้ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แก่ตนสาระสำคัญของ การค้ำประกันด้วยบุคคลคือผู้ค้ำประกันจะต้องเป็นบุคคลภายนอกมิใช่ตัวลูกหนี้เอง

ข. การประกันด้วยทรัพย์สิน หมายถึง การที่เจ้าหนี้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินบางอย่างซึ่งอาจเป็นของลูกหนี้เองหรือของบุคคลอื่นก็ได้ เจ้าหนี้ธรรมดาของเจ้าของทรัพย์สินที่ประกันนั้นจะเข้ามาแย่งขอแบ่งชำระหนี้ด้วยไม่ได้ การประกันด้วยทรัพย์สินที่เกิดจากการทำสัญญาประกันการชำระหนี้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป คือ จำนองและจำนำ การ จำนองหมายถึง การที่เจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอกนำทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์บางชนิดมาทำสัญญาให้เอาเป็นประกันการชำระหนี้ โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่เจ้าหนี้ ส่วนการจำนำนั้นหมายถึงการที่ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกได้ส่งมอบสังหาริมทรัพย์โดยทำสัญญาให้เอาเป็นประกันการชำระหนี้

นอกจากการประกันด้วยทรัพย์สินที่เกิดจากสัญญาอันได้แก่ จำนองและจำนำดังกล่าวในข้างต้นแล้ว กฎหมายยังบัญญัติให้เจ้าหนี้ในมูลหนี้บางอย่างมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้บางชนิดได้ก่อนกันและก่อนเจ้าหนี้ธรรมดาเรียกว่า บุริมสิทธิ และอีกวิธีหนึ่งซึ่งกฎหมายบัญญัติให้เจ้าหนี้สามารถยึดหน่วงทรัพย์สินบางอย่างของลูกหนี้ไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ซึ่งก็คือสิทธิยึดหน่วง

¹⁸ พจน ฟูชปกคม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย คำประกัน จำนอง จำนำ สิทธิยึดหน่วง และบุริมสิทธิ, (พระนคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2533), หน้า 3-4.

บุริมสิทธิและสิทธิยึดเหนี่ยวจะถือเป็นการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินหรือไม่นั้น ท่าน ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสनीย์ ปราโมช เห็นว่าการประกันหนี้มีเฉพาะ 3 อย่างเท่านั้น คือ คำประกัน ด้วยบุคคล จำนองและจำนำ ส่วนสิทธิยึดเหนี่ยวนั้นไม่อยู่ในความหมายของการประกันด้วยทรัพย์สิน ทั้งนี้เพราะเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวตามมาตรา 241 มีแต่เพียงสิทธิที่จะยึดทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้เท่านั้นจะเอาไปขายหรือใช้ประโยชน์ไม่ได้ ซึ่งหมายความว่า การจะถือว่าเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินได้นั้นต้องสามารถบังคับชำระหนี้เอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาดได้โดยเฉพาะเจาะจง¹⁹ อย่างไรก็ตามนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าสิทธิยึดเหนี่ยวก็เป็นการประกันด้วยทรัพย์สินอย่างหนึ่งโดยเห็นว่า ถึงแม้จำนองที่ว่าเป็นการประกันการชำระหนี้ก็ต้องฟ้องต่อศาลเพื่อให้ใช้หนี้แล้วบังคับคดียึดเอาทรัพย์สินที่จำนองขายทอดตลาดเอาเงินชำระหนี้ ซึ่งสิทธิยึดเหนี่ยวและบุริมสิทธิก็ต้องฟ้องร้องแล้วยึดทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดเช่นเดียวกัน เว้นเสียแต่ว่าทรัพย์สินนั้นถูกเจ้าหนี้อื่นยึดไว้แล้ว ซึ่งในกรณีดังกล่าวเจ้าหนี้จำนองและเจ้าหนี้ที่มีบุริมสิทธิก็อาจร้องขอเอาชำระหนี้ตามวิธีการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 289 ซึ่งก็ยังเป็นหลักประกันที่ดีกว่าเจ้าหนี้อื่น²⁰

ผู้เขียนเห็นด้วยกับการที่ไม่ควรหยิบยกเอาเรื่องอำนาจในการบังคับชำระหนี้ของเจ้าหนี้มาเป็นตัวกำหนดลักษณะของการประกันด้วยทรัพย์สินหรือไม่ ทั้งนี้การที่จะถือว่าเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินหรือไม่นั้นควรพิจารณาที่ผลสุดท้ายว่าเจ้าหนี้ดังกล่าวมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่นหรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงผลของสิทธิยึดเหนี่ยวซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวในบทที่ 4 ต่อไป นอกจากเจ้าหนี้จะมีสิทธิเอาดอกผลแห่งของทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวมาชำระหนี้ได้ก่อนเจ้าหนี้อื่นแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหนี้ยังมีสิทธิยึดถือทรัพย์สินให้อยู่ในการครอบครองจนกว่าจะได้รับชำระหนี้โดยสิ้นเชิง ซึ่งหมายความว่าลูกหนี้หรือเจ้าหนี้อื่นจะมาเอาทรัพย์สินไปจากเจ้าหนี้ไม่ได้เว้นแต่จะได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยครบถ้วน หรือได้จัดหาประกันมาให้แก่เจ้าหนี้ตามสมควร ด้วยเหตุผลดังกล่าวสิทธิยึดเหนี่ยวจึงน่าจะเป็นการประกันด้วยทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมาย

¹⁹ ม.ร.ว. เสनीย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ว่าด้วยคำประกัน จำนอง จำนำ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2519), หน้า 1-2.

²⁰ พจน บุษปาคม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยคำประกัน จำนอง จำนำ สิทธิยึดเหนี่ยว และบุริมสิทธิ, หน้า 4.

2.5 เปรียบเทียบสิทธิยึดหน่วงกับสัญญาต่างตอบแทน

สัญญาต่างตอบแทนหมายถึงสัญญาที่คู่สัญญาต่างเป็นเจ้าของและลูกหนี้ซึ่งกันและกัน หรือต่างฝ่ายต่างมีหนี้ที่จะต้องชำระตอบแทนซึ่งกันและกัน เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาแลกเปลี่ยน สัญญาเช่าทรัพย์ สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาจ้างทำของ เป็นต้น²¹ ผลของการไม่ชำระหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทนมีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 369* กล่าวคือคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ของตน จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะได้ชำระหนี้แก่ตนก่อนได้ หรืออีกนัยหนึ่งคือทั้งสองฝ่ายต้องมีการชำระหนี้ตอบแทนซึ่งกันและกัน แต่ทั้งนี้ต้องเป็นกรณีที่หนี้ของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้ถึงกำหนดชำระพร้อมกันด้วย หากหนี้ของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งถึงกำหนดชำระแต่หนี้ของอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนดชำระ ในกรณีเช่นนี้คู่สัญญาฝ่ายที่หนี้ถึงกำหนดชำระจะปฏิเสธไม่ชำระหนี้ของตนโดยเรียกให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระไม่ได้ การชำระหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทนอาจได้แก่การกระทำ งดเว้นการกระทำ หรือส่งมอบทรัพย์

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิยึดหน่วง ผลของการไม่ชำระหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทนกรณีไม่ส่งมอบทรัพย์จะมีลักษณะที่คล้ายกับการใช้สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สิน จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง ในบางกรณีการใช้สิทธิทั้งสองจึงอาจมีการซ้ำซ้อนกันได้ เช่น ผู้ขายอาจปฏิเสธไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายจนกว่าผู้ซื้อจะได้ชำระราคาโดยอาศัยหลักสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 369 ขณะเดียวกันหากการซื้อขายดังกล่าวกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้โอนไปยังผู้ซื้อแล้ว การครอบครองทรัพย์สินของผู้ขายโดยไม่ยอมส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อจนกว่าจะได้รับชำระราคาก็ถือเป็นการใช้สิทธิยึดหน่วงตามมาตรา 241 ด้วย²²

²¹ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2539), หน้า 409-410.

* มาตรา 369 ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด

²² โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, หน้า 291-292.

อย่างไรก็ตามสิทธิยึดเหนี่ยวและสัญญาต่างตอบแทนมีความแตกต่างกันอยู่หลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สัญญาต่างตอบแทนจำกัดเฉพาะกรณีหนึ่งอันเกิดจากสัญญาและเป็นสัญญาต่างตอบแทนเท่านั้น ส่วนสิทธิยึดเหนี่ยวไม่จำกัดเฉพาะหนึ่งที่เกิดจากสัญญาแต่อาจเกิดจาก นิติกรรม นิติเหตุ หรือโดยมุลเหตุอื่นใดก็ได้ หากหนึ่งนั้นมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่อยู่ในการครอบครองของเจ้าหนี้

2. สิทธิยึดเหนี่ยวเจ้าหนี้ต้องมีการครอบครองทรัพย์สิน แต่สัญญาต่างตอบแทนเจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องมีการครอบครองทรัพย์สินแต่ประการใด

3. สัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 369 เป็นเรื่องที่เจ้าหนี้ปฏิเสธไม่ชำระหนี้ตอบแทนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตั้งแต่ต้น ส่วนสิทธิยึดเหนี่ยวเป็นเรื่องที่ฝ่ายเจ้าหนี้ได้ปฏิบัติการชำระหนี้ในส่วนของตนจนเกิดหนี้ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นแล้ว จึงใช้สิทธิยึดเหนี่ยวทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ หรืออีกนัยหนึ่งคือสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 369 เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นก่อนการชำระหนี้ของทั้งสองฝ่าย แต่สิทธิยึดเหนี่ยวเป็นเรื่องที่ฝ่ายหนึ่งได้ชำระหนี้แล้ว แต่อีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ได้ชำระหนี้

4. สิทธิยึดเหนี่ยวลูกหนี้สามารถหาหลักประกันอย่างอื่นมาวางแก่เจ้าหนี้เพื่อขอให้สิทธิยึดเหนี่ยวในทรัพย์สินระงับลงได้ แต่ในเรื่องสัญญาต่างตอบแทนกฎหมายไม่ยอมให้มีการให้ประกัน เพื่อให้การชำระหนี้ของเจ้าหนี้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสิ้นสุดแต่อย่างใด

5. ผลของสัญญาต่างตอบแทนมีลักษณะเป็นเพียงบุคคลสิทธิที่มีผลผูกพันเฉพาะคู่สัญญาเท่านั้น แต่ผลของการเกิดสิทธิยึดเหนี่ยวจะก่อให้เกิดทรัพย์สินเหนือทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวเจ้าหนี้สามารถใช้อ้างต่อบุคคลภายนอกโดยทั่วไปผู้ไม่มีสิทธิดีกว่าได้

6. สิทธิยึดเหนี่ยวมีลักษณะคงทนถาวร อยู่ได้โดยไม่จำกัดเวลาและไม่หมดสิ้นไปเพราะการไม่ใช้บังคับจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 193/27 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดให้เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิยึดเหนี่ยวทรัพย์สินไว้ได้ต่อไปจนกว่าจะได้รับชำระหนี้แม้หนี้อันก่อให้เกิดสิทธิยึดเหนื่อนั้นจะได้ขาดอายุความแล้วก็ตาม ส่วนสัญญาต่างตอบแทนนั้นสิทธิเรียกร้องอันเกิดจากสัญญาต่างตอบแทนเจ้าหนี้จะต้องใช้สิทธิภายในกำหนดอายุความ

2.6 เปรียบเทียบสิทธิยึดหน่วงกับสิทธิจำนำ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับจำนำไว้ในบรรพ 3 ว่าด้วยเอกเทศสัญญาตั้งแต่มาตรา 747-769 จำนำเป็นการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่เกิดจากสัญญาหรือข้อตกลงเมื่อบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้จำนำ” ได้ส่งมอบสังหาริมทรัพย์สิ่งหนึ่งให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ผู้รับจำนำ” เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ สิทธิจำนำถือเป็นทรัพย์สินหรืออย่างหนึ่งที่ติดอยู่กับตัวทรัพย์สินมิใช่ติดอยู่กับตัวผู้จำนำ ผู้จำนำกับลูกหนี้อาจไม่ใช่บุคคลคนเดียวกันก็ได้ กล่าวคืออาจเป็นการจำนำเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ของบุคคลอื่นในกรณีนี้หลังจากที่ได้มีการบังคับจำนำแล้วจำนำก็หมดไป แม้ได้เงินไม่พอชำระหนี้ ผู้จำนำก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เจ้าหนี้ต้องไปเรียกเอาส่วนที่ขาดจากลูกหนี้ต่อไป แต่หากผู้จำนำและลูกหนี้เป็นบุคคลคนเดียวกัน กล่าวคือเป็นการจำนำเพื่อประกันหนี้ของตนเอง ในกรณีเช่นนี้หากเจ้าหนี้ได้บังคับจำนำแล้วได้เงินไม่พอชำระหนี้ ลูกหนี้ผู้ถูกบังคับจำนำก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 767 วรรคสอง

จำนำก่อให้เกิดหนี้อุปกรรมแยกต่างหากจากหนี้ประธานหรือหนี้ที่ประกัน หนี้ประธานจะเกิดจากมูลหนี้ใดก็ได้ ส่วนหนี้อุปกรรมหรือหนี้จำนำนั้นเป็นหนี้ที่เกิดจากสัญญาระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ ผลของจำนำคือในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ผู้รับจำนำสามารถบังคับชำระหนี้โดยเอาทรัพย์สินที่รับจำนำออกขายทอดตลาดได้โดยตรงและมีสิทธินำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดดังกล่าวมาชำระหนี้แก่ตนได้ก่อนเจ้าหนี้อื่น

จำนำมีลักษณะที่เหมือนกับสิทธิยึดหน่วงคือต่างถือหลักเกณฑ์การครอบครองทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นสาระสำคัญของการเกิดและการดำรงไว้ซึ่งสิทธิจำนำและสิทธิยึดหน่วง อย่างไรก็ตามจำนำและสิทธิยึดหน่วงมีความแตกต่างกันอยู่หลายประการซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. จำนำเกิดจากข้อตกลงหรือสัญญาระหว่างผู้จำนำกับผู้รับจำนำเพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ประธาน ส่วนสิทธิยึดหน่วงนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเองโดยผลของกฎหมายเมื่อมีข้อเท็จจริงตามที่กฎหมายกำหนดไว้
2. ทรัพย์สินที่นำมาจำนำไม่จำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับหนี้ที่ประกันแต่อย่างใด แต่ในเรื่องสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ครอบครองจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับหนี้ที่ก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วง

3. ผลของจำนำหากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เจ้าหนี้มีสิทธินำเอาทรัพย์สินที่รับจำนำออกขายทอดตลาดชำระหนี้ได้โดยตรง ส่วนผลของสิทธิยึดหน่วงนอกจากกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแล้ว เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดหน่วงโดยการนำออกขายเพื่อใช้หนี้ได้โดยตรงแต่อย่างใด

4. จำนำมีได้เฉพาะกับทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิที่มีตราสารที่มีกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ส่วนสิทธิยึดหน่วงสามารถใช้ได้กับทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นวัตถุที่มีรูปร่างที่เจ้าหนี้สามารถครอบครองได้

2.7 เปรียบเทียบสิทธิยึดหน่วงกับสิทธิจำนอง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับจำนองไว้ในบรรพ 3 ด้วยเอกเทศสัญญา ตั้งแต่มาตรา 702-746 จำนองถือเป็นการประกันหนี้ด้วยทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่เกิดจากสัญญาหรือข้อตกลงเช่นเดียวกับจำนำ จำนองเกิดจากการที่บุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้จำนอง ซึ่งอาจเป็นลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกนำทรัพย์สินไปจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ซึ่งเรียกว่า ผู้รับจำนอง โดยไม่ต้องส่งมอบทรัพย์สิน จำนองเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 702 วรรค 2 ซึ่งกำหนดให้แม้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จำนองจะได้โอนไปยังบุคคลภายนอกจำนองก็ยังคงติดอยู่กับตัวทรัพย์สินนั้น นอกจากนี้ผู้รับจำนองถือเป็นเจ้าหนี้มีประกันที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่จำนองก่อนเจ้าหนี้อื่นในการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่จำนอง หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เจ้าหนี้จะต้องดำเนินการโดยการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงจะสามารถนำทรัพย์สินที่จำนองออกขายทอดตลาดหรือบังคับจำนองหลุดได้ อย่างไรก็ตามหากเจ้าหนี้ได้เงินไม่พอชำระหนี้ที่จำนองเจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ในส่วนที่ขาดไม่ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 733 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จำนองมีลักษณะที่เหมือนกับสิทธิยึดหน่วงโดยทั่วไปในเรื่องของการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่รับจำนอง กล่าวคือ เจ้าหนี้จะต้องดำเนินการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามจำนองและสิทธิยึดหน่วงมีความแตกต่างกันอยู่หลายประการซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. จำนวนเกิดจากข้อสัญญาระหว่างผู้จ้างกับผู้รับจ้างเพื่อประกันการชำระหนี้
 ภาระ และกฎหมายกำหนดแบบของการทำสัญญาดังกล่าวไว้ กล่าวคือ ต้องจดทะเบียน
 ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ส่วนสิทธิยึดหน่วงนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเองโดยผลของกฎหมายเมื่อมีข้อเท็จ
 จริงตามที่กฎหมายกำหนดไว้และไม่ต้องมีการจดทะเบียนแต่อย่างใด
2. เจ้าหนี้จ้างไม่จำเป็นต้องมีการครอบครองทรัพย์สินที่รับจ้างและการส่งมอบ
 ทรัพย์สินให้ผู้รับจ้างครอบครองในบางกรณีไม่มีผลต่อการเกิดขึ้นหรือดำรงไว้ซึ่งจ้าง
 แต่อย่างใด แต่ในเรื่องสิทธิยึดหน่วงเจ้าหนี้จะต้องมีการครอบครองทรัพย์สินที่ยึดหน่วงเสมอ
 มิฉะนั้น สิทธิยึดหน่วงย่อมไม่เกิดขึ้นหรือระงับลงไปด้วย
3. ทรัพย์สินที่นำมาจ้างไม่จำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับหนี้ที่ประกันไว้ แต่ทรัพย์สิน
 ในเรื่องสิทธิยึดหน่วงจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับหนี้ที่ก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วง
4. จำนวนเกิดขึ้นได้เฉพาะกับทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์บาง
 ประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้นส่วนสิทธิยึดหน่วงสามารถเกิดขึ้นได้กับทรัพย์สินที่เป็น
 อสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์อันเป็นวัตถุมีรูปร่างที่เจ้าหนี้สามารถครอบครองได้ทุกชนิด
5. ในการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่รับจ้าง เมื่อเจ้าหนี้ได้ดำเนินการฟ้องร้อง
 และขอบังคับคดีโดยการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดแล้ว หากเจ้าหนี้ได้เงินไม่พอชำระหนี้
 ที่ประกัน เจ้าหนี้จะเรียกให้ผู้จ้างชำระหนี้ในส่วนที่ขาดไม่ได้ แต่ในการบังคับชำระหนี้เอากับ
 ทรัพย์สินที่ยึดหน่วง หากเจ้าหนี้ได้เงินไม่พอชำระหนี้เจ้าหนี้ยังมีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ในส่วน
 ที่ขาดได้

2.8 เปรียบเทียบสิทธิยึดหน่วงกับบุริมสิทธิ

บุริมสิทธิเป็นสิทธิชนิดหนึ่งของเจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อน
 เจ้าหนี้อื่น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 251
 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ทรงบุริมสิทธิย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ในการที่จะได้รับชำระ
 หนี้อันค้างชำระแก่ตนจากทรัพย์สินนั้น ก่อนเจ้าหนี้อื่น”

บุริมสิทธิเป็นสิทธิเหนือทรัพย์สินอันมีลักษณะใกล้เคียงกับทรัพย์สินและเป็นสิทธิประเภทอุปกรรมแห่งหนึ่งทำนองเดียวกับ จำน่า จำนอง และสิทธิยึดหน่วง²³ บุริมสิทธิเป็นเรื่องของการที่เจ้าหนี้หลายคนต่างมีสิทธิได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งมีอยู่ไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ทั่วทุกคน เจ้าหนี้คนใดมีบุริมสิทธิดีกว่า เจ้าหนี้คนนั้นก็จะได้ชำระหนี้ไปก่อนตามลำดับที่กฎหมายกำหนดไว้ เจ้าหนี้บุริมสิทธิอาจเป็นผู้มีสิทธิมาแต่เดิม หรืออาจรับโอนมาพร้อมกับสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 305 วรรคสอง หรืออาจมีบุริมสิทธิโดยการได้รับช่วงสิทธิจากเจ้าหนี้เดิม จึงได้รับโอนบุริมสิทธิในฐานะที่เป็นประกันแห่งหนึ่งมาด้วยตามมาตรา 226 ก็ได้

บุริมสิทธิแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท²⁴ คือ บุริมสิทธิสามัญ และบุริมสิทธิพิเศษ

1. บุริมสิทธิสามัญเป็นบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้เป็นการทั่วไปรวมทั้งที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์มิได้เจาะจงเป็นการเฉพาะว่ามีอยู่เหนือทรัพย์สินอันใด อย่างเช่นบุริมสิทธิพิเศษ เจ้าหนี้ผู้ทรงบุริมสิทธิสามัญมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้ผู้ไม่มีบุริมสิทธิหรือก่อนเจ้าหนี้ผู้ที่มีบุริมสิทธิในลำดับหลัง โดยบังคับเอาจากทรัพย์สินทั้งหลายของลูกหนี้ เจ้าหนี้ไม่ได้ถูกจำกัดว่าจะต้องบังคับชำระหนี้เอาได้จากทรัพย์สินบางอย่างของลูกหนี้เท่านั้น

2. บุริมสิทธิพิเศษเป็นบุริมสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินเฉพาะอย่างของลูกหนี้ซึ่งอาจเป็นบุริมสิทธิพิเศษเหนืออสังหาริมทรัพย์ หรือเป็นบุริมสิทธิพิเศษเหนืออสังหาริมทรัพย์ก็ได้ เจ้าหนี้ผู้ทรงบุริมสิทธิพิเศษมีสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่นจากสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์เฉพาะอย่างของลูกหนี้ ในกรณีที่เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับชำระหนี้ตามบุริมสิทธิได้หรือบังคับชำระหนี้ได้แต่ไม่ครบถ้วน เจ้าหนี้ก็อาจบังคับชำระหนี้ได้ในฐานะเจ้าหนี้สามัญอีก

บุริมสิทธิมีลักษณะที่เหมือนกับสิทธิยึดหน่วงคือต่างเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นเองโดยผลของกฎหมาย นอกจากนี้ในบางกรณีก็มีลักษณะที่ซ้ำซ้อนกันได้ เช่น เจ้าสำนักโรงแรมซึ่งมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินหรือเครื่องเดินทางของแขกผู้มาพักจนกว่าจะได้รับชำระเงินที่ค้างชำระเพื่อการพัก

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 294.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 294-297.

อาศัยตามมาตรา 679 ถือเป็นเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิตามมาตรา 265* หรือผู้ขนส่งซึ่งมีสิทธิยึดหน่วงของไว้เพื่อเป็นประกันค่าขนส่งตามมาตรา 630 ถือเป็นเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิตามมาตรา 267** เป็นต้น ซึ่งในกรณีดังกล่าวเจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิได้ทั้งในฐานะเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิและสิทธิยึดหน่วงที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่นและไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่อยู่ในความครอบครองไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ อย่างไรก็ตามบุริมสิทธิและสิทธิยึดหน่วงมีข้อที่แตกต่างกันหลายประการซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. บุริมสิทธิเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามลักษณะมูลแห่งหนี้ที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น หนี้ก่อนก่อให้เกิดบุริมสิทธิไม่จำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินภายใต้บุริมสิทธิแต่อย่างใด ส่วนสิทธิยึดหน่วงมูลหนี้จะเกิดจากอะไรไม่สำคัญ หากหนี้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ครอบครองก็เกิดสิทธิยึดหน่วงได้
2. บุริมสิทธิเป็นเรื่องของการที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น ส่วนสิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นก่อนการชำระหนี้ เมื่อได้มีการชำระหนี้แล้วสิทธิยึดหน่วงก็สิ้นไป
3. เจ้าหนี้ผู้ทรงบุริมสิทธิไม่จำเป็นต้องมีการครอบครองทรัพย์สินในบังคับแห่งบุริมสิทธิ แต่สิทธิยึดหน่วงเจ้าหนี้ต้องมีการครอบครองทรัพย์สิน หากการครอบครองทรัพย์สินสูญสิ้นไปสิทธิยึดหน่วงก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วย

* มาตรา 265 บุริมสิทธิในมูลพักอาศัยโรงแรมนั้น ใช้สำหรับเอาเงินบรรดาที่ค้างชำระแก่เจ้าสำนักเพื่อการพักอาศัยและกรอื่น ๆ อันได้จัดให้สำเร็จความปรารถนาแก่คนเดินทาง หรือแขกอาศัย รวมทั้งการชดใช้เงินทั้งหลายที่ได้ออกแทนไปและมีอยู่เหนือเครื่องเดินทาง หรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยเอาไว้ในโรงแรม โฮเตล หรือสถานที่เช่นนั้น

** มาตรา 267 บุริมสิทธิในมูลรับขนนั้น ใช้สำหรับเอาค่าระวางพาหนะในการรับขนคนโดยสารหรือของ กับทั้งค่าใช้จ่ายอันเป็นอุปกรณ์ และเป็นบุริมสิทธิมีอยู่เหนือของและเครื่องเดินทางทั้งหมดอันอยู่ในมือของผู้ขนส่ง

เป็นที่น่าสังเกตว่าบุริมสิทธิบางประเภท เช่น บุริมสิทธิในมูลเช่าอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเจ้าหนี้ได้มีการครอบครองทรัพย์สินบางอย่างของลูกหนี้ และกฎหมายยังได้กำหนดให้เจ้าหนี้สามารถบังคับชำระหนี้โดยการนำทรัพย์สินที่อยู่ความครอบครองออกขายทอดตลาดได้โดยให้นำบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการบังคับจำนำมาใช้บังคับได้โดยอนุโลม* อย่างไรก็ตามในระหว่างที่เจ้าหนี้บุริมสิทธิยังไม่ได้นำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดและยังมีการครอบครองทรัพย์สินอยู่นั้น หากลูกหนี้มาขอรับทรัพย์สินนั้นกลับคืนไปสู่การครอบครองของตน เจ้าหนี้บุริมสิทธิจะต้องส่งมอบทรัพย์สินดังกล่าวคืนให้แก่ลูกหนี้หรือไม่ซึ่งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องบุริมสิทธิ จะเห็นได้ว่ากฎหมายให้สิทธิแก่เจ้าหนี้บุริมสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนกันและก่อนเจ้าหนี้อื่นเท่านั้น กฎหมายไม่ได้ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้บุริมสิทธิที่จะสามารถยึดถือทรัพย์สินที่อยู่ในความครอบครองไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ อย่างเช่นเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวหรือเจ้าหนี้จำนำด้วยแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามหากเจ้าหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินคืนให้แก่ลูกหนี้ก่อนแล้วไปใช้สิทธิฟ้องร้องเพื่อขอบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินดังกล่าวอีกครั้ง บทบัญญัติมาตรา 266 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ให้สิทธิแก่เจ้าหนี้ที่จะสามารถนำทรัพย์สินที่อยู่ในการครอบครองออกขายทอดตลาดได้ก็จะเป็นประโยชน์แต่อย่างใด ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่าแม้บทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องบุริมสิทธิจะมีได้บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าหนี้บุริมสิทธิที่จะสามารถยึดถือทรัพย์สินไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้โดยตรงอย่างเช่นในเรื่องสิทธิยึดเหนี่ยวหรือจำนำก็ตาม แต่เจ้าหนี้บุริมสิทธิก็สามารถยึดเหนี่ยวทรัพย์สินไว้โดยไม่ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ลูกหนี้ได้ ทั้งนี้โดยถือว่าหากเจ้าหนี้บุริมสิทธิต้องส่งคืนทรัพย์สินให้แก่ลูกหนี้แล้วเจ้าหนี้บุริมสิทธิก็ย่อมไม่สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวนั้นออกขายทอดตลาดตามที่กฎหมายได้ให้สิทธิไว้ได้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวเจ้าหนี้บุริมสิทธิจึงสามารถยึดถือทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้ดำเนินการเอาทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดและเอาเงินมาชำระหนี้แล้วเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าสิทธิดังกล่าวนี้ น่าจะสามารถใช้อ้างได้แต่เฉพาะต่อตัวลูกหนี้เท่านั้น เจ้าหนี้บุริมสิทธิย่อมไม่สามารถอ้างสิทธิดังกล่าวต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของลูกหนี้หรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีที่จะมายึดเอาทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดได้ ทั้งนี้เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะยึดเหนี่ยวทรัพย์สินไว้แก่เจ้าหนี้บุริมสิทธิด้วยแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามเจ้าหนี้บุริมสิทธิก็สามารถใช้สิทธิขอรับชำระหนี้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นได้ก่อนเจ้าหนี้สามัญอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

* มาตรา 266 ผู้ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ หรือเจ้าสำนักโรงแรมไฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้น จะใช้บุริมสิทธิของตนบังคับทำนองเดียวกับผู้รับจำนำก็ได้ บทบัญญัติทั้งหลายแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการบังคับจำนำนั้นท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม